כח: אין מעמידין פרק שני עבודה זרה

בפיקעא. פי׳ (ח) טבעת של בית רעי ובלע״ז פיג״ל: **אורי ליה.** רפואה: **שב ביני אהלא תולגא.** לשון שבע גרעינין מדומים כתולעת המצלאים באהל שמכבסין בו כדמתני׳ התם (שבת דף 5.) הכורים והאהל. תולגא לשון תולעת שני: **כחללא דבי אוארא.** תחיכות נגד שנוטלין מבית הלואר של חלוק כשעושין לה פה: **נירא כרקא.** ליל״ל של שער בהמה: **וטמים.** וטובל: **אדהכי והכי.** בעוד שהוא מחזר אחר סמנים הללו: **קשייפא דאסנא.** גרעין של פרי הסנה בטעיס(ט) הגדילים בסנה ומלאין גרעינין: **פיקעא לחדי פיקעא.** סדק של גרעינין נגד סדק שבגברו: **פיקעא עילאה.** הגלאה מבחוץ למעלה ויכול לדבק שם אותו אפר: **פיקעא תתאה.** נפי הנקב מלמטה: **תרבא דלפירפא דלא אפתח.** חלב שעירה שלא ילדה: **ולפשר.** ימההו נאור וימשחהו בו כדמתרגמינן נמס(י) פסר: **טרפא דקרא דמייבבי בטולא.** עלי דילועין שנתייבשו נגל: **משקדי חלזוני.** לימ״ן בלע״ז מין חלזון: **משח קירא.** שמן זית ושעוה טרופין יחד: **ולינקוט בשחקי דיקפא בקייטא.** יתכבה בשחקים של פשתן בקיץ שלא יתחמם יותר מדאי: **ודעמר גופנא.** בגדים של צמר גפן שהן חמים: **שקייני.** משקין: **כרחא.** שם לאן: **כרחא קרחא.** עז שאינה מקורכל בצמר כרחל: **אמללא.** גחלים לוחשות: **חיפופא.** משקרבו״ט ובלשון כנען קרוקי״ס: **גמלניפא.** גפה והוא הגעו״ן: **פפילה דאספסתא.** עלה מרוך של שמת ירק של מתין: **שופתא** (ז) **דשומא.** בית יד של שוס והן עלין הדבשים שהן נאחזין בהן. שופתא לשון אחיזה כדאמרינן בגיטין (דף לב.) שופתא דקופיצא דמרא רפיא: **כרקא.** כמו נירא כרקא (לעיל) שער של ליל״ל: **וגיפלי בהו נורא.** יבעיר בהן האור: **ונוסר מזיקא.** לא יתן אזנו לרוח: **ונפקול חדא וגיגא חדא.** כשיטול זו מן האזן יתן את זו עד שיכלו כולן: **אורדא דגדא.** מוכין הצובעים בצבע שקורין פוילי״ל: **דלא מסקף.** אינו חבוט בשמן(כ) בנפנו. מסקף לשון עלה נדף (ויקרא כו) טרפא דשקיף נחבט: **נוכפא דקניא כר מאה שנין.** שפופרת של קנה ישן שנתלש הרי מאה שנה: **מלא גלגליפא.** מלא של אבן הדומה לשייש בלע״ז שליימ״ל: **רעיבא ליכשפא ויכשפא לרעיבא.** כל הרפואות הללו אין שוות לכל חולי האזן אלא אותן הרפואות שיש בהן דבר לא כנגן מיא דכוליתא ומשח קילא וכיולא בהן מעלין לאזן יכפה שיש לו חולי ואינה מוציאה לתה ורפואות של יבש כגון גובתא דקניא ומילתא גלגליתא לאודנא רטיבא המוציאה לחה: **מעלין אוזנים.** גידי אזנים פעמים שיזדלין למטה ומתפרקין הלחיים וצריך להעלותן ויש סכנה בדבר: **אכל לא כסס.** הוחיל ואפשר ליד: **מיזרף זריף.** (ט)עושה חבורה ויש חילול שבת יותר אכל קשירת סס אין שם חילול דאורייתא: **שמרדה.** שרוצה לצאת כאדם המורד ויוצא: **אכל מיפחק ואיפווי דרך רשות הרבים לא.** דלאו סכנת נפשות אלא סכנת עוורון: **אפילו מיפחק ואיפווי כו׳.** כדאמרינן לקמן שורייני דעינא בלילא תלו כגון מאי טעמא דשורייני שאתה אסקת ונערעת על דבריו: **וכי מדידי הוא.** מדעתי הייתי אומר דבר זה שמתים על ידי: **דמר שמואל היא.** ממנו קיבלתיה: **דקדחא.** אשלפי״ר לשון כקדות אש (ישעיה סד) תמימות: ה״ג **מוסר לכוחלא בשבת מ״ע שורייני דעינא כאוכנתא דליבא תלו: כגון מאי.** על אחה חולי העין מחלנין שבת: **רירא.** נוטפת עינו רירא בלע״ז קלייר״א: **דילא.** מיפסונ״ט לשון נעילה ותמיכה: **קדחא.** תמימות: **פחלא אוכלא.** בתחלת החולי: **סוף אוכלא.** שבבר נתרפא ועדיין קודחת מעט: **ופצוחי עינא.** שבא לכוחלה כדי להאיר מראית עינו: **זיבורא ודחרזי׳ סילוא וסימטא וכאב עינא ודאפי עלה איפחא כולהו כי בני סכנתא.** מי שיש עליו אחת מאלה שנשכחו נרעה אז שנתחב קון בנשרו דחרזיה לשון מחרזות של דגים (כ״מ כא.) סילוא קון אז שיש עליו סימטא קלו״ג וכנגן בתרגון באחת מכל אלה סכנתא היא: **חמה לחמה. א)** נגון יפה לחולי חמה: **וסילקא.** תרדין: **לזיקא.** לשחפת לונגה: **וחילופא סכנתא.** לפי שהלגון מוסיף עליו קור והתרדין מחמתן: **חמימי לסילוא.** לרך לשכות המכה בחמין והא דאמרינן לעיל סילוא כי בני סכנתא היינא דרחין כל גופו כי בני שמחמם כל גופו:

שורייני דעינא בלילא תלו. פי״ה מאור העין (ח) תלוי בטרפסי דליבא ולי נרלה באוכנתא דלבא תלו כלומר רחיית העין תלוי בהכנת הלב שורייני בשי״ן כמו ת״ל קוריני בקמ״ך מלשון סייר נכסיה (במדבר כד) אשורנו ולא קרוב (תהלים קה.) באוכנתא (ט) בבי״ת לשון הכנה כדאמרינן במרכבה (מגילה כד:) באוכנתא דליבא הוי חזי:

חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא וחילופא סכנתא. מכאן פי׳ (ט)ר״י הא דאמרינן בפ״ק דחגיגה (דף ה.) ומצאוהו רעות רבות וצרות כגון זיבורא ועקרבא שמייסה צרות זו לזו אמ״א לעשות לו אמימי ולא קרירי ולא (י)כפ״ה שפירש שעושות לו הרבה צרות ולפירושו קשה מה היה לו להזכיר אלו יותר מהאחרות: שני

בפיקעא אורי ליה רבי אמי ואמרי לה רבי אסי אורי ליה ליתי שב ביני אהלא (א)תולגא וצייר ליה בחללא דבי צוארא וליכריך עיליוה נירא ברקא וטמיש ליה בנטפא חיורא וליקליה ובדר ליה עיליוה אדהכי והכי ליתי קשיתא דאסנא לינח פיקעא להדי פיקעא וה״מ פיקעא עילאה פיקעא תתאה מאי לייתי תרבא דצפירתא דלא אפתח וליפשר ולישדי ביה ואי לא לייתי תלת טרפא קרא דמייבשי בטולא וליקלי וליבדר עיליוה ואי לא (ב) לייתי משקדי חלזוני ואי לא מייתי משח קירא ולינקוט בשחקי דכיתנא בקייטא ודעמר גופנא בסיתווא רבי אבהו חש באודניה אורי ליה ר׳ יוחנן ואמרי (ג) ליה בי מדרשא מאי אורי ליה כי הא דאמר אביי (ד)אמרה לי אם לא איברי כולייתא אלא לאודנא ואמר רבא אמר לי מניומי אסיא כולהו שקיינו קשו לאודנא לבר ממיא דכולייתא לייתי כולייתא דברחא קרחא וליקרעיה שתי וערב ולינח אמללא דנורא והנהו מיא דנפקי מיניה לישדינהו באודניה לא קרירי ולא חמימי אלא פשורי ואי לא לייתי (ה) תרבא דחיפושתא גמלניתא וליפשר ולישדי ביה ואי לא למלייה לאודניה מישחא וליעבד שב פתיליתא דאספסתא וליתי שופתא דתומא וליתוב ברקא בחד רישא וליתלי בהו נורא ואידך רישא מותבא באודנא וליתוב אודניה להדא נורא ויזדהר מזיקא ונישקול חדא וננח חדא לישנא אחרינא ואי לא לייתי שב פתיליתא ביקרא ושייף ליה מישחא דאספסתא ונייתי חד רישא בנורא וחד רישא באודניה ונשקול חדא וננח חדא ויזדהר מזיקא ואי לא (ו) לייתי אודרא דנדא דלא משקיף וננח בה ולתלייה לאודניה להדי נורא (ז)ומיזדהר מזיקא ואי לא לייתי גובתא דקניא עתיקא בר מאה שנין (ח)ולימלחיה מילחא גלגליתא ולקלי ולידבק וסימנך רטיבא ליבשתא ויבשתא לרטיבא אמר רבה בר זוטרא אמר רבי חנינא (א)מעלין אזנים בשבת תני רב שמואל בר יהודה ביד (ב)אבל לא בסם איכא דאמרי בסם אבל לא ביד מ״ט מזריף זריף אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת סבור מיניה הני מילי הוא דשחקי סמנין מאתמול אבל משחק בשבת ואתויי דרך רשות הרבים לא א״ל ההוא מרבנן ורבי יעקב שמיה לדידי מיפרשא מיני׳ דרב יהודה אפילו מישחק בשבת ואתויי דרך רשות הרבים מותר רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבת אמר להו רב שמואל בר יהודה מאן ציית ליהודה מחיל שבי לסוף חש בעיניה שלח ליה שרי או אסיר שלח ליה (ג)לכ״ע שרי לדידך אסיר וכי מדידי הוא דמר שמואל היא (ד) ההיא אמתא דהואי בי מר שמואל דקדחה לה עינא בשבתא צווחא וליכא דאשגח בה פקעא עינא למחר נפק מר שמואל ודרש עין שמרדה (ג)מותר לכוחלה בשבת מאי טעמא דשורייני דעינא באוכנתא דליבא תלו כגון מאי (ד)אמר רב יהודה כגון רירא דיצא דמא דימעתא וקידחא ותחלת אוכלא לאפוקי סוף אוכלא ופצוחי עינא דלא אמר רב יהודה זיבורא ודחרזיה סילוא וסמטא ודכאיב ליה עינא ואתי עיליוה אישתא כולהו בי בני סכנתא חמה לחמה (ו) וסילקא (ז)לצינא וחילופא סכנתא חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא וחילופא סכנתא חמימי לסילוא לחספניתא

מסורת הש״ס

(א) תולגא. יבמ״ן, (קדושין לא: וס״ג). (ב) ולזדהר יבמ״ן. (ג) ולימליה. (ד) [שבת קכד:]. (ו) ביקה כב. (ז) [ניר׳ הערוך בערך חס ז׳ ליקה ומיי׳ רש״י ד״ה ליקה נראה שגרסתו ר״ב היה כן]. (ח) [נ״מ פין, (ט) בפ״מ: בטוט״ס, י) [שמות מח]. (כ) בשבע. יעב״ן. (ל) [עיי׳ רש״י יומות עו. ד״ה מזרף זריף], (מ) [מחגיגה ה. מתנו זה בשם ר״מ]. (נ) [עי׳ פירוש רש״י שלפנינו בחגיגה שם מהא מש״ה נקט אזורא ועקרבא דאמרינן במסכת ע״ז חמימי לעקרבא וכו׳ והיינו כפי׳ ר״י דהכא].

הגהות הב״ח

(א) נמ׳ ליתי משקדי חלזוני. נ״ב בערוך ערך משקר נוסס משקרי וכ״ס פירושו: (ב) שם ואמרי לה בי מדרשא. (ג) שם תרבא דחיפוסתא. נ״ב תולגא המחוכה ועיין בערוך: (ד) שם ליתי תודרא דגלא. נ״ב ס״ל דגדא. (ה) שם דההיא אמתא. (ו) שם וסילקא לינא. נ״ב ס״ל ליקא וכן בערוך ופי׳ תרדין לרוח שהיא בכרסו של אדם ע״כ: (ז) רש״י ד״ה שופתא דתומא בית יד של שוס והן עלין. נ״ב אבל בפרק תולין משמע שהיא אמצעי של שוס וכן פרש״י ע״ס דף קמ: (ח) תוספות ד״ה שוריני ואחרונין בערבי הלב בלומנתא כל״ל: (ט) בא״ד סיר נכסיה באוכנתא. נ״ב ובמסכת נדה דף כ ע״ב איתא כתוהי דלבא יתבי ותוהא הוא תרגום של חדר הלב והוא נכון:

הגהות מהר״ב רנשבורג

א) רש״י ד״ה חמה לחמה. נ״ב ע״י בערוך ערך חס וממנו לקח רש״י פירושו ומשמע שם דברים חמת נחלי״ם לנפוף:

לעזי רש״י

פיג״א. פי׳ הטבעת.
ליצ״א. ניר.
בוטונ״ש [בס״א]. פירות ורד-הבר.
לימ״ן. חילזון ערום.
אישקבו״ט. חיפושית.
קרוק״ס. חיפושית (בסלאווית).
הניטוד״ן. שחרורית (מין חיפושית).
ליצ״א. ניר.
פולליי״ר. צבע סגול.
שליימ״א [שי״ל יימ״א]. מלח הסלע (כגון מלח פרובינס).
אשלפי״ר [אישקלפי״ר]. להתחסם, ללקות בחלקת.
קצ״ר״א [קצ״ר״א]. ליחת העינים.
אישפונג״ט [אישפונג״ט]. כאבים נוקבים.
קלו״ג. נפיחות.

עין משפט נר מצוה

מז א ב מיי׳ פ״ב מהלכות שבת הלכה י וסמ״ג הלכה לא סמג עשין סה טוש״ע מ״ח סימן שכח סעיף מג (וכתב אלפס שבת פ״ל דף מג. וסס כל הענין):
מז ג מיי׳ שם פ״ב הל׳ ד טוש״ע שם סע״ט:

מוסף רש״י

רירא. שטופה ריר כמ״ל והוא שקורין קלי״ר בלע״ז שהוא שוה ריר שמגלד תמיד (ביצה כב.). דיצא. פי׳ שנוקב כמו ממנו כמו (חולין לג.) דן ביה מידי (ביצה שם). דמא. שנקר״ל (שם). דימעתא. מדמעת תמיד (שם). וקידחא. לשון קדחה כאפי׳ שורפת, והיא שקורין פיאקלפי״ר (שם). ותחלת אוכלא. תחלת החולי של כל אלו (שם). סוף אוכלא ופצוחי עינא. שקרוב להתרפאות הוא ואינו מוחל אלא לבניה מאוהו (שם).

שיין לעמוד הבא

ותרדין. בלו״ן (ברכות נז:). ומי סיסין. תבשיל של פולי״ל (שם ומד:). והרת. ולי״ר שהולך טלר בו (שם מד:) שהשליל הכובד (שם נז:). ויותרת הכבד. מיינר״ס של כבמה (שם). ושחלים. מין מאכל (ביטין נז.). ותבלחת. פס מגלה (ברכות נז:). שפוד שפחות וגומות. אלו אנש אלמות רב מלכו אמרן ולא רב מלכות, מפני שאמומיהן דומין זה לזה ויש שמתלפין אמומה של זה בכל זה, נתנו כהם סימן לפדר הסמוכות (ביצה כח.). שפיר. כפ׳ אין לדון (בילה כח:) שפיר שלנו בו בפר אמור בעלמו, ל״ר מלכו ל״ר אחת ומומנו ומיתו בקרן זוית, והיינו שמעבחת, דעיליה מילחא דאמומה אמרה (מכות כא.). שפחות. מעגה היא כפ׳ אמ״פ (כתובות עט:) ר״מ אומר אמילו הכניסה לו מאה וכו׳, אמר רב אהבה הלכה כר״מ, והיינו משנה, דאמתני׳ קאי ולא קאמר מילחא לאחי נפשה (שם). גומות. נמנה בנגא סימן (נב.) כי מלנו אמר רב הונא שחי שערות שאמרו צריך שיהא נעוקרן גומות, רב מלכו אמר רב אחא בר אחבה נר אהבה גומות אע״פ שאין בו שערות (שם). בלורית. בפ׳ אין מעמידין כי והיינו מתניתא (שם). אפר

רבינו חננאל

ההיא נקראת סקוטלי. פי׳ פרונקא שליח להודיע להוהר וכבר פרשנוהו בכמה מקומות. פי׳ חש בפיקעא מלשון בקיעה והיא פיקא כלו׳ מקום שנבקע בתחתוניות של אדם. לכודה פי׳ רוח שאוחזת האשה אחרי לידתה נקרא כודא. אברהא ברוש. קשייתא דאסנא פי׳ גרעינים של סנה. צפירתא דלא אפתח צפורת שלא נפתחה רחמה כלומר עריין לא ילדה: ר׳ אבהו חש באודניה אורי ליה ר׳ יוחנן מייא דכוליתא דברחא נקרעיה שתי וערב ליגחיה אמללא דנורא והנהו מיא דצילי מינה לא קרירי קרירי ולא חמימי חמימי אלא פשורי דלא איברי כוליתא אלא לאודנא: א״ר חנינא מעלין אזנים בשבת. תני רב ושמואל ביד אבל לא בסם. איכא דאמרי בסם ביד מדרף זריף כלומר נגיעת היד קשה היא ושורפת: אמר [רב זוטרא בר טוביא] משמיה דרב עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת. ואסיקנא אפילו מישחק סממנין בשבת ואייתויי דרך רשות הרבים שרי: רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבתא וכו׳. דרש מר שמואל עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת דסכנה היא דהא הוויא אמתא בי מר שמואל דקדחה לה עינא צווחה צווחה בשבת ולא אשגח בה חד ופקעא עינא והני מילי בתחלת אוכלא כגון רירא דיצא דמא ודמעתא וקידחא פי׳ מורדת ריר וכואבת כאילו נוענעין דבר בעינא ואתי דמא ודמעתא ומעלה חמות כדכתיב כי אש קדחה באפי וגו׳ והוא בתחלת אוכלא מחללין עליה השבת אבל בסוף אוכלא ופצוחי עינא לא: אמר רב יהודה מי שהכהו זיבורא וכן מי שיש לו כאב עין וכן מי שהקיז דם לכל אלו הדברים להכנס בבית מרחץ סכנה היא. חמא לחמא פי׳ וסילקא לזיקא. מי שעקצו עקרב ואוי להאכילו דברים חמים ומי שהכהו זיבורא ואוי להאכילו דברים קרים וחילופא סכנה

מוספניתא